

MB
13199

NM 1952/31

BESZÉLŐ KÉPEK
II. RÁKÓCZI FERENC

A Népművelési Minisztérium megbízásából kiadja
a MAGYAR FOTÓ DIA-OSZTÁLYA

1952

TANÁCSADÁS

a Diafilm vetítéshez

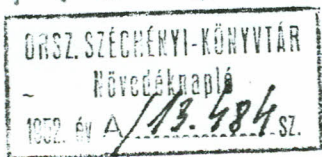
1. Az előadás előtt a szöveget legalább kétszer hangosan olvassuk el. (Tagoltan olvassunk és ne hadarjunk.)
2. Alkalmazzuk a váltott feloľvasást. (Egyik kép szövegét férfi, a másik kép szövegét nő olvassa.)
3. A szövegrész utolsó szavánál a feloľvasó koppantson és a következõ kép fordítása csak ezután történjék.
4. A vetített szöveget is olvassuk fel.
5. A vetítõgép kezeléséhez útmutatást nyújt a technikai „Útmutató“.

Ennél a filmnél a következõkre hívjuk fel a figyelmet:

A Rákóczi szabadságharcról szóló előadást hangulatosabbá tehetjük egy-egy kuruc vers, kuruc nóta s végezetül a Rákóczi induló alkalmazásával. Ezek előadására kérjünk fel énekkart, egy-egy kiváló szavalót, kultúr-csoportot. Ügyeljünk arra, hogy az előadás magas színvonalú legyen.

Ez a diafilm önálló vetítésre alkalmas. Ugyanakkor kiegészíti a hasonló című ismeretterjesztő előadást, tehát lehetőleg a megtartandó előadáshoz kapcsolódjon a diavetítés.

MB 13.199

Felélõs kiadó: A Mûvelõ Nép Könyvkiadó igazgatója
Megjelent 1200 példányban

HIRADÓ

Munkácsy Mihály Kiállítás

1. Munkácsy Mihály az asztalossegédből lett világhírű festőművész önarcképe. Munkácsy Mihály művészete igazán méltó elismerést csak most, hazánk felszabadulása után kapott. Népköztársaságunk a budapesti Múcsarnokban rendezett nagyszabású emlékkiállítással tisztelte meg a nagy festő emlékét.
2. „Petőfi búcsúja a szülői háztól“. Munkácsy e műve a nagy feladatok teljesítésére útnak induló költőt ábrázolja. Ez a festmény a művész első alkotásai közé tartozik. Munkácsy Mihályt Petőfi forradalmi költészete vezette arra az útra, hogy egyre nagyobb érdeklődéssel figyelje a dolgozó nép életét.
3. „Asító inas“. Ez a festmény — amely Munkácsy inasvevei emlékeként született — a proletárgyerek nyüzottságát, hajszolt életét idézi. A munkától elcsigázott inas fáradt, kényyszerült ébredését tárja elénk megkapó erővel.
4. A „Siralomház“ mint Munkácsy megannyi műve, a nép életéből vett jelenet. A „Siralomház“ egy elítélt betyár utolsó óráját ábrázolja. Körülötte a falu apraja-nagyja. A nép hőst látott a betyárrá lett szegényben, aki a nép igazáért lázadt fel az urak ellen és beleütközött az urak törvényébe. A falu népe részvétellel, megdöbbenve figyeli a halálraítéltet. A betyár szemében az igazságtalan ítélet feletti düh és dacos elkeseredés csillog. Indulatában földhözvágta a bibliát.
5. A „Tépécsinálók“ című kép a 48-as szabadságharc emlékét idézi. Falusi házban összegyűlt asszonyok, lányok sebkötöző tépést készítenek a szabadságharc hősei számára. A hosszú asztal végén sebesült honvéd mesél az átélt harcokról. Az asztal körül ülők feszült figyelemmel hallgatják, arcuk kifejezésén, mozdulataikon, tekintetükön látszik, hogy a szabadságharc sorsa: szívük legdrágább ügye!

6. Az „Éjjeli csavargók“ című képen a „Siralomház“ betyárjára emlékeztető főalak mellett mesterembereket, iparoslegényeket látunk. Munkanélküli, hajléktalan szegényemberek ezek, akiket a kapitalista társadalmi rend üldöz. Nem bűnösök, hanem igazságtalanul meghurcoltak. Szomorú sorsukat szorongva figyelni az utca népe.
7. A „Zálogház“ zárja le Munkácsy életképeinek sorát. A festmény vázlatát látjuk. A „Zálogház“ a párizsi nyomort ábrázolja. A párizsi élet nyomorgó proletárjait, tönkrement kispolgárait mutatja meg, akik utolsó értékeiket zálogosítják el.
8. „A köpülő asszony“ képe a dolgos parasztasszony munkáját tiszteli meg. A fáradtságtól és gondtól barázdált, megtört arc, a sivár környezet megkapóan érzékelteti a parasztasszonyok egykori reménytelen, rideg sorsát.
9. Mennyi komoly, bensőséges érzés tükröződik a „Búcsúzkodás“ című festmény két szegény öreg nénijének arcán. Ilyen képet csak az festhetett, aki mélyen együttérzett az elnyomottakkal, szerette, becsülte őket.
10. A „Rőzsehordó nő“. Szakadékos, erdei út szélén, elcsigázott fiatal nő megpihen. Látástól-vakulásig tartó munkája, nélkülözése, keserves élete mind, mind meglátszik rajta. Fáradt, kimerült. Ez a kép is vádirat az úri világ ellen, amely sivár robottá tette a dolgozó szegényember életét.
11. „Krisztus Pilátus előtt“ ... Munkácsy vallásos tárgyú képei eltérnek a szokványos szentképektől, valószerű, eleven ábrázolásmódjukkal kifejező erejükkel. Amikor ezt a képet Párizsban bemutatták, a kiállításon egy francia munkás így kiáltott fel: „Ez nem Krisztus, hanem egy anarchista, aki a cárral dacol!“
12. „Tájkép tanyai házzal“ ... Munkácsy, mint tájképfestő is kivételes nagy tehetség volt. Tájképein is a legegyszerűbb, leghétköznapiabb valóságot emelte művészi magasságba.
13. A „Hazafelé“ című tájkép is a festészet legmagasabb csúcseit éri el. Az élet árad Munkácsy Mihály tájképeiből.
14. A „Honfoglalás“ című hatalmas méretű festményt élete végén alkotta a nagy művész. 1893-ban a magyar kormány rendelte az országház új ülésterme számára. A festmény azonban nem került eredeti helyére. Ennek az volt az oka, hogy Munkácsy a honfoglalás jelenetét a magyarok és az őslakók közötti szerződésnek ábrázolta. Ez a megjelenítés ellentmondott az akkori kormány elnyomó nemzetiségi poli-

tikájának, hiszen a népek közötti békés együttélés gondolatát fejezte ki.

15. A „Sztrájk“. A magyar munkás Munkácsy korában kezdi felismerni, hogy közös erővel kell harcolni a kizsákmányoló tőkésrendszer ellen. A kép minden alakja egy-egy jól megfigyelt típus. A gondokba merült családapa, aki még tépelődik, a bátortalan munkás, a harcrakész forradalmár, mind más és más jellem. De azt mutatja a kép, hogy a sokféle egyéniség az agitátor szavára egységes akaratba kovácslódik össze. Munkácsy utolsó művét a feltörekvő munkáosztálynak, a szabad jövő megteremtőjének szentelte. Ez a kép: a nagy festő politikai végrendelete.
16. Munkácsy Mihály festményei a nép nyelvén beszélnek. A dolgozók érdeklődését bizonyítja, hogy naponta ezren és ezren keresik fel a kiállítást. Négy hét alatt több mint 160 000 látogatója volt a Munkácsy-kiállításnak.

Következik az előadás

Bevezető rész:

„Mi jogos örökösei vagyunk mindannak, ami ezeréves történelmünkben haladó, életképes és jövőbe mutató“ — mondotta a szocializmust építő magyar nép vezetője, Rákosi Mátyás, a Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusán. Haladó, életképes és jövőbe mutató hagyományaink egyik leg-nemesebbike a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc. Emléke évszázado-
kon át elevenen élt népünk tudatában. A gyönyörű kuruc énekek, népi el-
beszélések, a hosszú elnyomás alatt segítették ébrentartani népünk szabad-
ságtörökvéseit.

A kuruc függetlenségi küzdelmek, a harcosok és vezetőjük önfeláldozó hazafisága ma is lelkesíthet példájával és erőt adhat munkánkban a jobb életért, a békéért való harcban.

Az egykorú képek, festmények, eredeti kéziratok és okmányok egy-egy lapjának bemutatásával igyekszünk most felidézni azt a korszakot, melyben Rákóczi élt s azt a harcot, melyet a magyar nép élén a szabadságért vívott.

II. RÁKÓCZI FERENC

1. A XVII. század végéig Magyarország három részre volt sza-
kítva. Nyugat-Magyarország s az északi területek egy része
a Habsburgok járma alatt nyögött, középen a törökök ga-
rázdálkodtak, keleten pedig az erdélyi fejedelemség, a Habs-
burgok elleni függetlenségi harcok bástyája állott. 1683-as
évben megkezdődött a harc.
2. Képünk ennek a hosszú háborúnak egyik döntő küzdelmét
ábrázolja, Buda ostromát 1686-ban. Buda felszabadításában
jelentős szerepet vittek a külföldi csapatok mellett a ma-
gyar katonák Bercsényi Miklós és mások vezetésével.
3. **Vetített szöveg:**

A török elleni háborút egy olasz bankárcsaládból származó
pápa, XI. Ince irányította, aki a kereszténység védelmének
ürügyén az egyházi hatalom kiterjesztését és a régi kivált-
ságok visszaszerzését akarta elérni. Tehát célja nem Ma-
gyarország felszabadítása volt, hanem az, hogy az ország
újra a Habsburgok gyarmatává legyen.

4. Ez a visszataszító külsejű, agyoncicomázott alak I. Lipót, az osztrák császár, aki teljes mértékben osztozott a pápa terveiben. Az ő nevéhez fűződik az ország mérhetetlen elpusztítása, kizsákmányolása, a hazafiak ezreinek meggyilkolása.
5. Segítőtársa volt ebben gróf Kollonich Lipót az esztergomi érsek, aki kidolgozta a Habsburg-gyarmatosítás alapelveit. Ez a keresztel a kezében, cinikusan mosolygó főpap azt hirdette, hogy Magyarországot előbb koldussá, azután katolikussá és végül rabbá kell tenni. A bécsi udvar hataimas hadiadót vetett ki a magyarságra: évi négyemillió forintot.
6. Ebben az időben, mint az egykorú hiteles rajzon is láthatjuk, még a mezőre is fegyveresen járt ki a paraszt, ha azt nem akarta, hogy valamely garázda zsoldos rajtaüssön. Mérhetetlen terhek nehezültek a parasztra. A katonák zsoldja, élelmezése, ruhája, lovainak abraka, mind az ő véres verejtékkel szerzett filléreiből, kamrájából került ki.
7. A zsoldosok elhajtották a jobbágy utolsó marháját, mindenéből kiforgatták, ha ellenállt, családotól legyilkolták. Valójában a jobbágy nemcsak adót fizetett, de ő szenvedte el a császári katonaság minden garázdálkodását is. Különösen a téli beszállások nyomorgatták a falvak népét. Az országban éhínség pusztított.

8. Vetített szöveg:

Eszterházy Pál nádor, a bécsi udvar fényében sütkérező magyar főúr is kénytelen megírni, hogy a jobbágyok közül „sokan lemészárolják családjukat és azután öngyilkosok lesznek, ezrek elbujdosnak. — Magyarország 100 év alatt nem fizetett annyit a töröknek, mint két esztendő alatt a császári katonaságnak.”

9. Menekülő jobbágyok magukáltal húzott szekerei így igyekeztek a biztonságosabb vidékek felé. Erdőkben, mocsarakban menekültek, csak ne kerüljenek a császári csapatok kezébe. Nehéz helyzetükben ilyen szomorú énekkel fejezik ki panaszait:

*Boldogtalan sorsa siralmas életemnek...
 Árad napról-napra gyötrelmes szívemnek,
 Nem virrad fel soha víg napja életemnek
 Így lesz látom vége az én életemnek.*

10. Képünk egy korabeli jezsuita papot ábrázol. A Habsburg gyarmatosítást a zsoldos katonaság mellett leghívebben a

jezsuiták szolgálták. A magyar jezsuiták — írja Rákóczi — mindig osztrák főnökeiknek engedelmességek. Álszent módon, hittérítés ürügyén, katonai segítséggel hajszát indítottak a hazafiak ellen.

11. Vetített szöveg:

A Habsburg-elyomás a magyar nemesség egy részét is sujtotta. De a kiváltságaikat féltve, még sem mertek fellépni a bécsi udvar ellen, nem mertek a forrongó jobbágytömegek élére állni.

A gyarmati és földesúri kétszeres elnyomás alatt szenvedő jobbágyok vette kezébe a magyar szabadság zászlaját és indította meg a függetlenségi harcot.

12. A század végén az ország különböző vidékein lobbantak fel a felkelések. Ezek közül a legjelentősebb felkelés 1697-ben a Felső-Tisza mentén, Tokaj, majd Tarpa és Sárospatak környékén játszódott le. Itt a szervezkedést a jobbágyok és Thököly volt katonái irányították.

13. A felkelők a jól megerősített, minden oldalról vízzel körülvett Tokaj-várát és ...

14. ... az iskolájáról híressé vált Sárospatakot rajaütésszerűen elfoglalták. A túlerőben lévő császári erők ugyan elnyomták a felkelést és szörnyű vérengzést hajtottak végre, a nőket, a gyermekeket, az aggodat is kardélre hányták, de a kurucok ellenállása mégsem tört meg.

15. A szegénylegények, a mindenükből kiforgatott jobbágyok, a szolgálatból elbocsátott katonák behúzódtak az erdőkbé, a hegyekbé.
A Felső-Tisza vidékén tovább folyt a szervezkedés.

16. Esze Tamás tarpai örökös jobbágy áll a forrongó parasztok élére. Esze Tamás a hegyaljai felkelésben is részt vett már, börtönt szenvedett miatta. Éppen ebből a felkelésből szűrte le azt a tapasztalatot, hogy a függetlenségért csak akkor lehet eredményesen harcolni, ha megfelelő vezető áll a küzdelem élén. Az ő kezdeményezésére küldik el a jobbágyok követeiket Lengyelországba, II. Rákóczi Ferenchez.

17. Vetített szöveg:

Az Esze Tamás által vezetett jobbágyok II. Rákóczi Ferenchen vélték megtalálni vezérüket, mert a Rákóczi-család közismert volt Habsburg-ellenességéről.

18. I. Rákóczi Ferenc ez a szigorú tekintetű, harcos férfi volt az apja a későbbi szabadsághősnek.
19. Zrínyi Ilona, II. Rákóczi Ferenc édesanyja. A hős lelkű aszszony életét kemény sorscsapások sujtották. Apját a Habsburgok kivégezték. Férje, I. Rákóczi Ferenc korán meghalt.
20. Második férje, Thököly Imre a Habsburgok engesztelhetetlen ellensége hosszú éveken át küzdött a kurucok élén az ország függetlenségéért.
21. A képen a nyolc éves II. Rákóczi Ferencet látjuk. Rákóczi 1676-ban született a zempléni megyei Borsiban. Mint kislány már megismerte a hadi életet. Nevelőapja, Thököly Imre gyakran vitte magával a kurucok táborába.
22. Ott volt Munkács-várában is, melyet anyja három éven keresztül védelmezett az ostromló császári csapatokkal szemben.
23. Munkács eleste után elszakítják Zrínyi Ilonától gyermekeit. Madarász Viktor, történelmi festészetünk egyik legnagyobb mestere azt a jelenetet örökítette meg, mikor Munkács hős védőjét a császári vizsgálóbíró vallatja. A császári udvar a gyermek Rákóczi nevelését Kollonich érsekre bízta.
24. Ebben a komor épületben a jezsuitáknak a csehországi Neuhausban lévő kollégiumában töltötte Rákóczi ifjú évei egy részét. Itt éppúgy, mint később Prágában, az egyetemen az érsek és jezsuitái mindent megtettek, hogy osztrák neveléssel elidegenítsék Rákóczit a magyar néptől.
25. A most látható képet Rákóczi egyik tanárának könyvében találjuk. Neves tanítványának azzal akart kedveskedni, hogy munkájában közölte az arcképét, a könyvet is neki ajánlotta. Az effajta „kedveskedés”-nek a jezsuiták jó árat szabtak. Azt remélték, hogy fondorlataikkal sikerül megnyerniök maguknak Rákóczit, jezsuitát faraghatnak belőle és megkaparinthatják a hatalmas Rákóczi-vagyont. Ez azonban nem sikerült.
26. Az ifjúvá serdült Rákóczi feleségül vette Amália Hessen Rheinsfelsi hercegnőt, a francia király rokonát. Ezzel keresztülhúzta a jezsuiták és a császári udvar terveit. A házasság politikailag fontos volt, mert növelte Rákóczi európai tekintélyét.
27. Hazatért Magyarországra, feleségével együtt s először a képköpen látható Sáros-várában telepedett le. Itt ismét megerősödött benne az a felismerés, hogy a Habsburg-uralom Magyarországot a teljes pusztulásba viszi.

28. Bercsényi Miklós ungi főispánt látjuk, aki hírnevet szerzett már a törökök elleni háborúban. Rákóczi meleg barátságot köt Bercsényivel, aki az elégedetlen nemesség panaszairól és az egész ország helyzetéről tájékoztatja.
29. XIV. Lajos a nagyhatalmú francia király, aki a spanyol trón megszerzése miatt a Habsburgok vetélytársa volt, látszott a legalkalmasabb szövetségesnek. Rákóczi hozzáfordult támogatásért.
30. Benczur Gyula alkotása azt a pillanatot örökíti meg, amikor rátörnek Rákóczira a Habsburg-zsoldosok és letartóztatják. Rákóczi levélben fordult XIV. Lajoshoz, hogy az ország nyomorúságos helyzetén segítsen, a levél azonban árulás fölytán a császári udvar kezébe került.
31. Ez a múlt századbeli felvétel a bécsújhelyi börtön épületét ábrázolja, ahol Rákóczit fogvatartották letartóztatása után. A bécsi udvarban lebzselő főurak és főpapok már arra számítottak, hogy a magyar főurat fej- és jószágvesztésre fogják ítélni s maguk is részesednek a hatalmas Rákóczi- vagyomból.
32. 1701 november 6-án éjjel azonban Rákóczi megszökik a börtönből. Ahogy az egykorú német hírlap rajza mutatja, dragonyos katonának öltözött s így jutott ki a városba. A szökését elősegítette felesége és az őrség parancsnoka, Lehman százados.
33. A város határán már várta a kocsi, mely Felső-Magyarország felé vitte. A Felvidéken át Lengyelországba ment, ahol találkozott barátjával, Bercsényivel. Bercsényi, Rákóczi letartóztatása hírére hagyta el Magyarországot.

34. Vetített szöveg:

Rákóczi Lengyelországban a külföldi hatalmakat igyekezett megnyerni a kibontakozó magyar függetlenségi harc ügyének.

35. Lengyelországban Brezán várában találták meg Rákóczit a követségben jött felkelő jobbágyok, akiket Esze Tamás küldött. A küldöttek elmondották, hogy a nyomor és a kétségbeesés arra ösztönzi a népet, hogy fegyvert fogjanak. Tájékoztatták Rákóczit a nép harci elszántságáról és lelkesedéséről. Felhívták, álljon a szabadságharcot megindító jobbágyok élére.

36. Rákóczi 1703-ban kiadott kiáltványa a magyar nemzethez. Rákóczit magával ragadta a kibontakozó népfelkelés ereje és lendülete. Brezán várában adta ki 1703 május 6-i nyíltlevelét. Ezekkel a szavakkal kezdődik a felhívás: „Mi Felsővadászi Rákóczi fejedelem és Székesi gróf Bercsényi Miklós, minden igaz magyar hazaszerető és édes országunk dicsőséges szabadságát óhajtó egyházi és világi, nemes és nemtelen, fegyvertviselő és otthonlakó igaz magyaroknak.“ A nyílt levél nagy jelentősége az, hogy nemcsak a kiváltságos rendekhez fordult, hanem elismeri a jobbágyok kezdeményező és nélkülözhetetlen szerepét s megteremti a nemzeti egység alapját.
37. Esze Tamás jobbágy követei ezekkel a zászlókkal tértek vissza Magyarországra. Rákóczi zászlajára a „Pro Libertate“ — a szabadságért — jelszót hímezték. Tarpán és környékén ki is bontják azokat, még mielőtt Rákóczi és segédcsapatai megérkeznének. A jobbágyok lelkesen sereglik a zászlók alá s a felkelő csapat megindul Rákóczi elébe a lengyel határra.
38. 1703 június 16-án lépte át Rákóczi a magyar határt, ahol Esze Tamás kis csapata várta. „Érkezésem híre elterjedt a Munkácsy hercegségben — írta később a fejedelem emlékirataiban — s alig lehet elképzelni azt az izgalmat és örömet, amely a népet mindenfelől hozzám vonzotta. Beálltak katonáim közé és sohasem hagytak el. Puskák hiányában kardokkal, vasvillákkal és kaszákkal fegyverkeztek fel és kijelentették, hogy velem akarnak élni — halni.“
Így fogadták Rákóczit a kárpátukrán jobbágyok, de így fogadták a magyar, szlovák és román jobbágyok is.
39. A Zavatkai táborból elindult kis csapat útközben állandóan nőtt, mint a hógörgeteg. Naménynál átkelt a Tiszán s néhány hét alatt elfoglalta Debrecent, Károlyt, körülzárta Szatmár és Tokaj-várát. Az előnyomulás nehéz volt. Amint Rákóczi írja: „Az utakat annyira elborította a sár, a víz és a mocsár, hogy a gyalogságnak majdnem egész nap hasig a vízben kellett gázolnia. De hol az a nehézség, melyet a bátorság és a jó akarat ne tenne könnyűvé? — Ez a fegyvertelen, félig meztelen nép követte zászlait.“
40. A kuruc sereg Bercsényi vezetésével a Felvidéken nyomult előre s október végén elfoglalta a képünkön látható Eger várát, majd Nagyszombatot. A másik seregrész a Duna—Tisza közét szabadította fel.

41. Vetített szöveg:

1703 végén az ország nagy része felszabadult a Dunántúl és Erdély kivételével. A függetlenségi harcnak ezeket a gyors sikereit a nép lelkes csatlakozásának s a kedvező nemzetközi helyzetnek kell tulajdonítanunk.

42. „A dolognak örök emlékezetire!“ Megújulnak a dicsőséges magyar nemzetnek régi sebei! — Így kezdődik Rákóczi 1704 februárjában kiadott híres kiáltvány. Rákóczi kihasználta a Habsburg- és a francia uralkodóház között fennálló ellentétet, s nagy diplomáciai tevékenységet fejtett ki szövetségesek megnyerésére. Ebből a célból adta ki kiáltványát a Rekrudescuntot, magyar, latin és francia nyelven. Ebben kifejti azokat a Habsburgoktól szenvedett sérelmeket, amelyek közös védekezésre, egységes fellépésre készíteték az egész nemzetet.
43. Az 1705-ös szécsényi országgyűlés határozata írásba foglalta a magyar rendek konföderációját, összefogását a Habsburg-uralom ellen és leszögezte a szabadságharc céljait: vagyis a gyarmatosítás felszámolását, Erdély önállóságát s a külföldi hatalmak kezességét. A szabadságharc jobbágyfelkelésként indult. Hogy sikere tartós legyen, szükséges volt a nemzeti egységfront megteremtése, a nemesség megnyerése is. Ennek a nemzeti egységfrontnak szervezeti formáját adta meg a szécsényi országgyűlés. Itt választották meg Rákóczit Magyarország vezérlő fejedelmévé, miután az erdélyi rendek már kikiáltották fejedelmüknek.
44. A fejedelem mindent megtesz, hogy a vallási ellentétek ne bonthassák meg a nemzeti egységet. Ezt a törekvést hirdeti az az emlékérem is, melyet a szécsényi országgyűlés alkalmából vertek. Az emlékérem egyik oldalán Rákóczi domborképe látható, a másik oldalán pedig a jelképesen áldozó alakok a különböző felekezeteket jelentik. Jelképe ez annak, hogy a különböző felekezeteknek össze kell fogniok a nemzeti függetlenség ügyéért. Rákóczi szabadságharca abban különbözik minden eddigi függetlenségi mozgalomtól, hogy már nem vallásos jelszavakkal folyik. Erre mutat Rákóczi erélyes fellépése a Habsburgokat nyíltan kiszolgáló jezsuitákkal szemben.
45. Szlovák és román pásztorok az 1700-as évekből. Rákóczinak nemcsak a magyarságot sikerült egy táborba tömörítenie, hanem a Magyarország területén élő más nemzetiségek nagy részét is. Elsősorban a kárpátukránokat, szlovákokat

és románokat, akik közül sokan hősiesen küzdöttek a kuruc seregekben.

46. Ez Széchenyi Pál kalocsai érsek. A felkelés sikereitől megrémült bécsi udvar 1703 végén őt bízta meg, hogy béketárgyalást kezdeményezzen Rákóczival. Az érsek küldetését arra próbálja felhasználni, hogy megbontsa a katolikusok és protestánsok egységét a kuruc táboron belül. Kísérlete sikertelen marad.
47. A tárgyalások legtovább a képünkön látható Nagyszombat városában folytak, ahol megjelentek mint közvetítők a bécsi udvar érdekeit szolgáló holland és angol követek is. Ezek a tárgyalások azonban nem vezettek eredményre, mert Bécs nem volt hajlandó engedményt tenni, pusztán időt akart nyerni. Rákóczi szilárdan kitartott a nemzeti követelések mellett.
48. Nagyszombat közelében folyt le 1704 végén az első nagyarányú összecsapás a kurucok és a császáriak között. Ekkor a nyugati fronton a császáriak sikereket értek el a franciákkal szemben s nagy erőket tudtak harcba vetni Magyarországon. A nagyszombati csatában a magyarok vereséget szenvedtek a főúri tábornokok tehetetlensége miatt. Ez a sikertelenség még inkább meggyőzte Rákóczit arról, hogy csak az eddignél jobban felszerelt és erősebben megszervezett hadsereggel veheti fel a harcot a Habsburg-zsoldosokkal szemben.
49. A neves német festőnek, Rugendasznak, a képe bizonyítja, hogy a kuruc lovasok nagyszerűen értettek a portyázáshoz, s rendkívüli leleményességgel támadták meg a kisebb császári egységeket és szállítmányokat. Ezt a harcmodort azonban csak bizonyos körülmények közt lehetett sikerrel alkalmazni. Nagy hadsereggel szemben nem volt ütőképes.
50. A hadsereg újjászervezéséhez anyagi alapra — pénzre volt szükség. Rákóczi a nemesfém hiányra való tekintettel rézpénzt veretett, az úgynevezett libertast. Jellemző a nép iránti szeretetére, hogy a szabadságharc négy első évében nem vetett ki hadiadót a jobbágyokra, s amikor 1708-ban mégis arra kényszerült, akkor a nemeseket is megpróbálta megadóztatni.
51. A fejedelem a hadsereg felszerelését a bányászat, az ipar és kereskedelem fejlesztésével is igyekezett előmozdítani. A XVIII. század bányászai még ekkor rendkívül primitív eszközökkel termeltek. Mégis sikerült elérniök, hogy részben kielégítették hazai szükségletünket. Az egykorú rajz köze-

- pén látjuk, hogy egy bányászt két társa kötelen húz fel az aknából, olyanféle hengerrel, mint amilyen a mai kerekes kútjainkon van. Ez volt még akkor a felvonó-szerkezet.
52. Ezek a kuruc fegyverek, kardok, puskák, karabélyok és ásók, páncélfűrő török, részben magyar fegyverműhelyekből kerültek ki, részben külföldről hozták be őket, éppúgy, mint a muníció egy részét.
 53. A fejedelem gondot fordít a gyalogság megszervezésére. Ezek Rákóczi talpasai, gyalogos jobbágykatonák. Vitéz helytállással, vakmerő harcmodorukkal világhírnévre tettek szert. Nem Rákóczin, hanem a főúri tábornokokon múlt, hogy a jobbágykatonák néhány kivételtől eltekintve, tömegesen nem kerülhettek a csapatok vezető helyeire.
 54. Rákóczi különösen fontos törekvése volt katonai téren a tüzéség megerősítése. A kuruc tüzéség 1707 táján már rendelkezett az akkor ismert legjobb ágyúkkal, így a képünkön látható sugárágyúval is, melyeket részint itthon öntöttek, részint a kurucok a császáriaktól zsákmányoltak.
 55. Rugendas metszete, mely gyülekező kurucokat ábrázol, világosan bizonyítja, hogy Rákóczi hadseregszervezésének milyen nagy eredményei voltak. A kurucok a jó fegyverek és lovak mellett pompás egyenruhákat kaptak. A fegyelmük megszilárdult. Rákóczi gondoskodott az egyes fegyvernemek megszervezéséről, a toborzás szabályozásáról, a hadi regulák kidolgozásáról, még az egészségügyi szolgálatról is. Katonái körében élt, ismerte minden ügyes-bajos dolgukat. Rákóczi Ferenc érdeme, hogy Mátyás király óta először jött létre egy önálló nemzeti hadsereg, melynek létszáma a 60 ezer főt is elérte.
 56. A legragyogóbb kuruc győzelmek kivívója a népi származású Vak Bottyán, Rákóczi legtehetségesebb tábornoka volt.
 57. Ő vitte diadalra a kuruc sereget az 1705-ös dunántúli hadjáratban. Bottyán katonái haláltmegvető bátorsággal, sokszor megfelelő tüzéség nélkül rohanták meg a falakkal és bástyákkal övezett várakat.
 58. A kurucok elfoglalták többek között Pápa várát s rendkívül rövid idő alatt az egész Dunántúlt felszabadították. Ekkor született meg a nép ajkán a Vak Bottyánról szóló ének:

*Immár reánk derült újra szép szabadság
Mert győzelmeket vívott a kurucság,
Vigaszságban vagyoni ezen darab ország,
Aranyos zászlaját szelek jól hordozzák*

59. A Dunántúl felszabadítása után Bottyán katonái betörték Ausztriába. A császáriak nagy megrökönyödésére megjelentek Bécs előtt. Ezt a győzelmet örökítette meg a nép és adta szájról-szájra az ismert kuruc éneken.

*Fakó lovam, a Murza,
Lajta vizét megussza,
Bécs alját, ha nyargalja,
Császár azt megsiratja.*

60. 1706-ban Kassa városát Rabutin császári tábornok ostrom alá fogja, de az őrség és Esze Tamás katonái visszavonulásra kényszerítik. A fejedelem ez alkalommal ki is tünteti a hős jobbágy-brigadéroszt, akiről a kuruc vers ezt mondja:

*Esze Tamás, ő volt nem más
Tartá meg Kassát.*

61. Bottyán 1707-es hadjáratában, melyet térképünk mutat — erős túlerővel szemben, súlyos harcokban védte meg a Dunántúlt. 1707-ben a három császári tábornok, Starhemberg, Rabutin és Pálffy elhatározták, hogy harapófogóba zárják Bottyán seregét. Felvonulásukat a nyilak jelzik. Bottyán, akit a dunántúli nép jötevő Jánosnak nevezett el, szilárd állásokat épített ki a Bakonyban és a Sió mentén. Majd a föld népének segítségével, amely pusztán hagyta a falvakat az ellenség előtt, annyira kifárasztotta állandó portyázásaival a császáriakat, hogy azok kénytelenek voltak lemondani tervük végrehajtásáról.
62. Ekkor Bottyán ellentámadásba ment át s kiszorította az ellenséget a Dunántúlról. Képünk egy heves támadást rögzít, melyben oly sokszor volt része Bottyán katonáinak.
63. Sikeres csaták után a téli szálláson a katonák vidáman éltek. A tárogató hangja, a jó bor és pipa mellett pihenték ki a csaták fáradalmait és készültek fel az újabb küzdelmekre.
64. Mányoki Ádám híres festménye tárogatón játszó kuruc vitézt ábrázol. A tárogató hangja mellett gyakran hangzott fel ez a dal is:

*Ne bánkódjék senki köztünk,
Menjünk az Alföldre,
Megrontatik kezünk által
A labanc ereje,
Szabad nekünk, jó katonák
Tisza—Duna közi
Labancságnak, mert nincs sohult
Ottan semmi közi.*

65. Dudits Andor képe azt a pillanatot eleveníti fel, amikor Rákóczi 1707-ben Onódon megtartott országgyűlésre érkezik. Az Onódon összegyűlt kuruc vezetők, harcosok lelkesedéssel üdvözlik. Rákóczi 1707-ben már érkezettnek látta az időt, hogy véglegesen szakítson a magyargyűlölő Habsburg-házzal.
66. Az 1707-es Onódi gyűlés határozatának utolsó lapja, Rákóczi aláírásával és pecsétjével. A határozat kimondja a trónfosztást, a Habsburg-háztól való elszakadást, az ország függetlenségét.
Az 1707-es esztendő jelentette a szabadságharc csúcspontját.
67. Nagy Péter orosz cárral köt ebben az évben Rákóczi szerződést. Nagy Péter volt az egyetlen európai uralkodó, aki Rákóczit a magyar állam fejének jogilag is elismerte és mint egyenrangú féllel kötött vele szerződést.
68. A szabadságharc sikerei megvetették az alapját a tudomány és a művészetek virágzásának. Rákóczi a háború ellenére is biztosítja a diákok továbbtanulását. Olyan kiváló tudósokat foglalkoztat, mint Moller Károly orvos, aki komoly eredményeket ért el a járványos betegségek elleni harcban.
69. Támogatja a nagyenyedi kollégium tanárát, Páriz Pápai Ferencet, aki kiadja 1708-ban híres latin-magyar szótárát, mely mondhatni évszázadokon keresztül szerepelt, mint kézikönyv az iskolákban.
Jobboldalon a híres szótár címlapját látjuk.
70. A fejedelem nagyrabecsüli a múlt hagyományait. 1705-ben jelenik meg Zrinyi Miklós „Török áfiumának“ első kiadása. Ebben a művében a költő a haza ellenségei elleni összefogásra szólítja fel a magyarságot.
71. Rákóczi alapítja meg a magyarországi sajtót. A külföld tájékoztatása végett latin nyelven kiadatja a Mercurius Veridicus és Mercurius Veridicus e Hungaria címen az első magyarországi újságot. A lap egyik 1705-ös számát látjuk, amely a kurucok Pozsony előterében elért sikereiről és Rákóczi tárgyalásairól számol be.
72. A szabadságharc hatalmas lendületet adott a magyar irodalom fejlődésének. Ennek egyik legszebb terméke a kuruc költészet, melyet különböző kéziratos énekeskönyvek őriztek meg.
A Bocskor-daloskönyvben a kuruc lovasvitézek dalának eredeti kéziratos szövegét, a Csinom Palkót találjuk meg.

Sokszor csendült fel a kurucok ajkán ez a pattogós ütemű ének:

*Csinom Palkó, Csinom Jankó
Csontos karabérom,
Szép selymes lódingom
Dalipár pisztolyom.*

*Nossza rajta jó katonák,
Igyunk egészséggel,
Menjen táncba ki ki köztünk
Az ő jegyesével.*

73. Ebben az időben virágozik a magyar emlékirat irodalom is. A fejedelem maga is megírta emlékiratait, melyek franciául jelentek meg 1739-ben a „Magyarországi forradalmak“ című munkában.
74. A kuruc irodalomhoz tartoznak Mikes Kelemen nagyszerű levelei. A levelek Rákóczi bujdosásában eltöltött utolsó éveit örökítik meg. A fejedelem hűségese íródeákjának e levelei nemcsak történeti forrást jelentenek, hanem közvetlen népi nyelvükkel, fordulatosságukkal, irodalmunk gyöngyei is.
75. Ez az önarckép Mányoki Adámot, a XVIII. sz. egyik legtehetségesebb festőjét ábrázolja, aki szintén Rákóczi udvarában dolgozott.
76. Mányoki Adám festette meg a fejedelem híres képét, melyet széltében-hosszában mindenki ismer az egész országban. A festmény kiváló művészi tehetségről ad tanúbizonyságot. A régi magyar festészet egyik remeke.

77. **Vetített szöveg:**

1707 végén a nemzetközi helyzet megromlik, a franciák és szövetségeseik mindenütt csatát veszítenek. A Habsburgok egyre nagyobb császári seregeket tudnak hadbavetni a kurucok ellen. A bécsi udvar, a klerikális és a nemesi reakció folytatják aknamunkájukat a kuruc táboron belül. Igyekeznek ismét viszályt szítani, főleg a gazdasági nehézségeket súlyosbítani.

78. Az új pápa IX. Kelemen is készséggel segít Magyarországot ellenségeinek. Hűségese kiszolgálója, az esztergomi érsek útján kiátkozással fenyegeti meg a szabadságharcot támogató katolikusokat.

79. Egykori metszet Ocskai László kivégzéséről. Amint a hanyatlás első jelei mutatkoztak, számos nemesi származású kuruc tiszt cserbenhagyta a magyar szabadság ügyét és a császár oldalára állt. A kurucok példásan megbüntetik az árulókat, legyenek azok Turóc megye követei, vagy az egykor oly híres Ocskai és Bezerédi, akiket a császáriak különböző ígéretekkel átpártolásra bírtak.

80. Vetített szöveg:

A belső válság legfőbb oka az, hogy a földesurak kiváltságait féltve mindjobban elidegenítették a jobbágyokat a szabadságharc ügyétől. A katonai és gazdasági terheket teljesen a jobbágyokra rakták. Maga Rákóczi írja emlékirataiban: „A nemesség, napról napra jobban visszanyerte hatalmát jobbágyai felett és elvette kedvüket a háborútól, hogy saját hasznára dolgoztasson velük.“

81. A jobbágyság elfordulásán nem segített már Rákóczi statútuma, az 1708. évi sárospataki országgyűlés rendelkezése sem. A rendelkezés kimondja: „Mindazok a jobbágyok, kik a hadseregben a jelen háború végéig állandóan és hűségesen szolgálnak, s kiskorú gyermekekkel távozni akarnak a földesúri telkekről, a földesúri hatalom alól felszabadíttatnak, örök és föltétlen szabadságot nyernek, s lakóhelyeik a hajdúvárosok módjára külön kiváltságokban fognak részesülni.“ Ez az intézkedés megkésett. A népfelkelés tüzét, mivel a jobbágyság csalódott reményeiben, már nem lehetett újra élesíteni.

82. 1708-ban Trencsén mellett a kuruc hadsereg ismét a főúri tábornokok tehetetlensége, sőt egyenes árulása folytán csatát veszt. Ez a csatavesztés rendkívüli mértékben megnehezíti a kurucok helyzetét, s lehetővé teszi a császáriak előrenyomulását.

83. Pekri Lőrinc erdélyi főúr a trencsényi csata elvesztésében éppúgy, mint az előző évben Erdély elvesztésében döntő szerepet játszott. Bűnösen elmulasztotta végrehajtani a fejedelm utasításait.

84. Vetített szöveg:

A megromlott helyzetben Rákóczi, Nagy Péter cárba veti minden bizalmát. 1711 elején Lengyelországba utazik, hogy vele találkozzék. Innen írja haza: „Csak egyedül az Moszkva segítségére kell elménket vetnünk, azt melyet csalhatatlan-

nak méltán tarthatunk.“

Erre a segítségre azonban nem kerülhetett sor.*

85. Rákóczi távollétében Károlyi Sándor a nagybirtokos osztály méltó képviselője elárulja a nemzet ügyét, elárulja a fejedelmet, s aláírja a szatmári békét. Ez a béke a kurucok egyetlen követelését sem teljesíti, viszont kiszolgáltatja Magyarországot évszázadokra a Habsburg gyarmatosítónak, s a császár hűségére ismét felesküdtött földesuraknak.
86. A nagymajtényi fegyverletétellel a magyar történelem egyik legdicsebb küzdelme végetért. A Rákóczi szabadságharc elbukott. Nagy része volt ebben a nemesség osztályönzésének, a reakció aknamunkájának, a nemzetközi helyzet kedvezőtlen alakulásának.
87. Párizs egykorú képe a XVIII. században. A fejedelem előbb a francia király fővárosában, Párizsban kísérli meg, hogy segítséget szerezzen a harc folytatásához. Rákóczi nem alkuszik, nem adja fel a reményt — éppúgy, mint a magyar nép.
88. Amikor ez sem jár eredménnyel Konstantinápolyba hajózik, mert reméli, hogy osztrák-török háború esetén visszatérhet Magyarországra.
89. Ez a reménye is szertefoszlik. A törökök Rodostóban jelölik ki tartózkodási helyét. Itt, a Márvány-tenger partján hal meg Rákóczi Ferenc 1735-ben, utolsó pillanatáig bizva abban, hogy egyszer ismét népe élére állhat és harcolhat annak szabadságáért.
90. A nép fejedelmét szívébe zárta. Gyönyörű énekeiben a Rákóczi kesergőben, soha nem szűnt meg emlegetni hőse nevét, nem szűnt meg őt visszavárni:

*Jaj Rákóczi, Bercsényi,
Magyarok híres vezéri,
Bezerédi.
Hová lettetek magyar népnek
Vitéz vezéri.
Nemzetünknek hírszerzői
Fényes csillagi.*

Rákóczit idézte az 1848/49-es szabadságharc elején nagy költőnk, Petőfi Sándor is.

*Hazánk szentje, szabadság vezére,
Sötét éjben, fényes csillagunk
Ő Rákóczi, kinek emlékére
Lángolunk és sírvafakadunk.*

S példája fényesen világított századokon keresztül, ébren tartva a haza szabadságának szeretetét. Rákóczi kurucai nem hiába harcoltak. Példája ma is fényesen világít, amikor a dicső szabadságharcosok népe, a szovjet nép elhozta számunkra a függetlenséget és a magyar dolgozók saját országukat építik.

91. Vetített szöveg:

„Amiért hiába küzdöttek Rákóczi kurucai, Kossuth honvédei, az 1919-es forradalom vörös katonái, azoknak a céloknak az elérését most a történelem lehetővé tette.“

(Rákosi Mátyás)

